

The Moral Dimensions of Administrative Corruption and the Assessment of the Challenges Facing the Legislative Criminal Policy of Iran and Iraq Against It

Najeh Bazid¹, R. Nikkhah Sarnaghi Ph.D.^{2*}, S. Jafarzadeh Ph.D.²

1. Ph.D. Student of Private Law, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.
2. Department of Islamic Jurisprudence and Law, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran.

Abstract

Background: Since society made its first attempt to curb corrupt behavior, laws surrounding corruption have focused on moral considerations. Administrative corruption refers to any abuse of power and authority in government institutions for personal or group gain. This phenomenon manifests itself in forms such as bribery, embezzlement, misuse of government resources, and fraud, and has become one of the greatest obstacles to the development and efficiency of government organizations. In this article, researchers examine the moral dimensions of administrative corruption and assess the challenges facing the legislative criminal policy of Iran and Iraq against it.

Conclusion: Although the terms “corruption” and “morally” can be difficult to define, the meaning behind each term can be understood by looking at examples of corruption and defining ethical behavior based on ethical theories such as Immanuel Kant’s. According to Kantian deontology, individuals who commit corruption are not acting in accordance with their duty and have prioritized their own interests over those of society, so their behavior is morally impermissible. Different countries have different approaches to tackling corruption. Iraq launched its first national strategy to combat corruption in 2010, following the ratification of the United Nations Convention against Corruption. This strategy resulted in the repeal of Article 136(b) of the Penal Code, which allowed ministers to exempt their employees from prosecution. The Integrity Commission, the main anti-corruption body in Iraq, has made significant efforts, referring more than 29,000 cases to the courts. However, legal and structural challenges remain a serious obstacle to the fight against corruption. In Iran, despite the adoption of several laws such as the Law on Prohibition of Receiving Commissions, the Law on Prohibition of Holding More Than One Government Job, and the Law on Promoting the Health of the Administrative System, administrative and supervisory challenges still persist. Incoordination between institutions, weakness in transparency and supervision, and the influence of power networks are the main obstacles to the implementation of anti-corruption policies.

Keywords: Ethics, Corruption, Administrative Corruption, Comparative Study

***Corresponding Author:** R. Nikkhah Sarnaghi Ph.D., Department of Islamic Jurisprudence and Law, Faculty of Literature and Humanities, Urmia University, Urmia, Iran. Email: r.nikkhah@urmia.ac.ir

How to cite: Najeh Bazid, Nikkhah Sarnaghi R, Jafarzadeh S. The moral dimensions of administrative corruption and the assessment of the challenges facing the legislative criminal policy of Iran and Iraq against it. Ethics in Science and Technology. 2025;20(08): 70-79.

Copyright © 2025 Authors. Published by Iranian Association for Ethics in Science and Technology. This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license. (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited

ابعاد اخلاقی فساد اداری و

ارزیابی چالش های فراروی سیاست جنایی تقنینی ایران و عراق در قبال آن

ناجح بازید^۱، دکتر رضا نیکخواه سرنقی^{۲*}، دکتر سیامک جعفرزاده^۳

۱. دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

۲. گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۱)

چکیده

زمینه: از زمانی که جامعه اولین تلاش خود را برای مهار رفتار فاسد انجام داد، قوانین پیرامون فساد بر ملاحظات اخلاقی متمرکز شده اند. فساد اداری به هرگونه سوءاستفاده از قدرت و اختیارات در نهادهای دولتی برای کسب منافع شخصی یا گروهی اشاره دارد. این پدیده به شکلهایی مانند رشوه خواری، اختلاس، سوءاستفاده از منابع دولتی و تقلب بروز می کند و به یکی از بزرگترین موانع توسعه و کارایی سازمان های دولتی تبدیل شده است. در این مقاله، محققان به بررسی ابعاد اخلاقی فساد اداری و ارزیابی چالش های فراروی سیاست جنایی تقنینی ایران و عراق در قبال آن پرداخته اند.

نتیجه گیری: اگرچه تعریف اصطلاحات «فساد» و «از نظر اخلاقی» می تواند دشوار باشد، اما با نگاه کردن به نمونه هایی از فساد و تعریف رفتار اخلاقی بر اساس نظریه های اخلاقی مانند دیدگاه امانوئل کانت می توان معنای پشت هر اصطلاح را درک کرد. بر اساس دیدگاه وظیفه گرایی کانتی با توجه به اینکه افرادی که مرتکب فساد اداری می شوند منطبق با وظیفه خود عمل نکرده اند و منافع شخص خویش را بر منافع جامعه ترجیح داده اند رفتارشان از نظر اخلاقی غیر مجاز خواهد بود. کشورهای مختلف رویکردهای متعددی برای بارزه با فساد دارند. عراق پس از تصویب کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل، نخستین استراتژی ملی خود را در سال ۲۰۱۰ با هدف مقابله با فساد آغاز کرد. این استراتژی به لغو ماده ۱۳۶ (ب) از قانون جزا منجر شد که به وزرا اجازه می داد کارکنان خود را از پیگرد معاف کنند. کمیسیون درستکاری، نهاد اصلی مقابله با فساد در عراق، با ارجاع بیش از ۲۹ هزار پرونده به دادگاهها، تلاش های مؤثری داشته است. با این حال، چالش های قانونی و ساختاری همچنان مانعی جدی در مسیر مبارزه با فساد به شمار می روند. در ایران نیز با وجود تصویب قوانین متعددی همچون قانون ممنوعیت اخذ پورسانت، قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل دولتی، و قانون ارتقاء سلامت نظام اداری، چالش های اجرایی و نظارتی همچنان پابرجاست. ناهماهنگی بین نهادها، ضعف در شفافیت و نظارت، و تأثیر شبکه های قدرت از موانع اصلی در اجرای سیاست های ضد فساد است.

کلیدواژگان: اخلاق، فساد، فساد اداری، مطالعه تطبیقی

سرآغاز

فساد اداری^۱ یکی از معضلات پیچیده و گسترده ای است که حاکمیت ها در سطح ملی و بین المللی با آن مواجه هستند و تأثیرات عمیق و مخربی بر ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جوامع دارد (۱). این پدیده نه تنها موجب کاهش اعتماد عمومی به نظام های سیاسی^۲ می شود، بلکه پایه های سرمایه اجتماعی را تضعیف کرده و مشروعیت و مقبولیت حاکمیت ها را زیر سوال می برد (۲). فساد اداری، به ویژه در قالب جرایم اقتصادی^۳، یکی از مهم ترین موانع توسعه پایدار به شمار می رود و با داشتن پیامدهای فراسرزمینی، به یک بحران جهانی تبدیل شده است (۳).

این مسأله نهادهای بین المللی مانند سازمان ملل متحد را بر آن داشته تا اقداماتی جهت پیشگیری و مبارزه با آن انجام دهند. تصویب کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد در سال ۲۰۰۳ (کنوانسیون مریدا) نمونه بارزی از این تلاش هاست که بر اهمیت تقویت مشارکت جامعه مدنی^۴ و نظارت های همگانی تأکید دارد. مبارزه با فساد اداری در ایران یک موضوع حیاتی و پیچیده است که در طول سال ها توجه بسیاری را به خود جلب کرده است (۴).

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: r.nikkhah@urmia.ac.ir

از زمان انقلاب اسلامی تاکنون، دولت های مختلف تلاش هایی برای کنترل و کاهش فساد انجام داده اند. اما این مسئله همچنان یک چالش بزرگ برای اقتصاد و اداره کشور باقی مانده است (۵). در ایران، فساد اداری در سطوح مختلف دولتی و خصوصی وجود دارد. این شامل رشوه خواری^۵، اختلاس^۶، تبانی^۷ و سوء استفاده از منابع عمومی می شود (۶). تأثیرات این فساد بر اقتصاد و جامعه بسیار جدی است و باعث از بین رفتن منابع و ایجاد نابسامانی های اقتصادی می شود. در سال های اخیر، دولت ایران تلاش هایی برای مبارزه با فساد اداری و مالی انجام داده است، از جمله ایجاد سازمان تعقیب و مبارزه با فساد، اصلاح قوانین مربوط به فساد، و افزایش شفافیت^۸ در عملکرد دولتی. همچنین، رسانه ها و سازمان های مدنی نیز نقش مهمی در افشای موارد فساد داشته و افزایش آگاهی عمومی درباره این موضوع را ترویج کرده اند. با این حال، تاکنون هنوز موفقیت های چشمگیری در مبارزه با فساد در ایران حاصل نشده است و این چالش همچنان ادامه دارد (۷). فساد اداری و مالی یکی از چالش های اساسی در عراق است که به شدت تأثیرگذار بر اقتصاد و جامعه این کشور است (۸). این مسئله در حوزه های مختلف از جمله سیاست، نظام اداری^۹، امنیتی و اقتصادی وجود دارد و باعث ایجاد نابسامانی های اقتصادی و از بین رفتن منابع عمومی شده است (۹). رشوه خواری، اختلاس منابع عمومی، و نقص هایی در نظام قضایی که به فرار از عدالت و مجازات فسادها منجر می شود، از جمله مشکلات اساسی فساد در عراق هستند. برای مقابله با این چالش، نیاز به تقویت نظام نظارتی بر فعالیت های دولتی و خصوصی، اصلاحات سیاسی و اقتصادی، افزایش شفافیت و ایجاد مکانیسم های مستقل برای نظارت بر عملکرد دولتی و خصوصی احساس می شود (۱).

در این مقاله، محققان به بررسی ابعاد اخلاقی فساد اداری و ارزیابی چالش های فراروی سیاست جنایی تقنینی ایران و عراق در قبال آن پرداخته اند.

بحث

مفهوم شناسی فساد اداری

فساد اداری به عنوان یک جرم، معمولاً با سوء استفاده از قدرت همراه است. بر اساس تئوری فرصت جرم، هدف از کسب قدرت، فراهم کردن شرایطی برای ارتکاب جرم های سودآور است که این نکته را تأیید می کند که قدرت می تواند فسادآور باشد (۱۰). در نتیجه، فساد اداری می تواند از سوی رهبران سیاسی، مدیران ارشد دولتی، کارمندان در نظام اداری، شاغلان در بخش خصوصی و حتی شهروندان غیرشاغل نیز وقوع یابد (۱۱). در لغت، فساد به معنی شکستن است و در اصطلاح به معنای خروج از حد اعتدال و سوء استفاده از منابع عمومی برای دستیابی به منافع شخصی تفسیر می شود. در فرهنگ معین، فساد به معنای تباهی، خرابی، آشوب و بدکاری عنوان شده است.

فساد پدیده ای فراتر از کلاهبرداری است و ماهیت چندوجهی دارد. این عمل غیر اخلاقی، غیر قانونی و تقلب آمیز با هدف کسب منافع نامشروع از سوی یک یا چند نفر انجام می شود، به طوری که می توان آن را به

استفاده غیر اخلاقی از امکانات عمومی (دولتی) برای منافع شخصی و انحراف از امانت و درستی از طریق ارتشاء یا تبانی توصیف کرد. جیمز اسکات بر این باور است که فساد اداری به رفتارهایی اطلاق می شود که در آن فرد به منظور تحقق منافع خصوصی خود خارج از چارچوب وظایف رسمی ریاست دولتی عمل می کند. ساموئل هانتینگتن نیز فساد اداری را به مجموعه ای از رفتارهای کارکنان بخش عمومی نسبت می دهد که به نفع منافع غیرسازمانی، ضوابط پذیرفته شده را نادیده می گیرند. به عبارتی، فساد ابزاری نامشروع برای برآورده کردن تقاضاهای غیر اخلاقی از نظام اداری محسوب می شود (۱۲). فساد را می توان یک پدیده ناخواسته در سازمان دانست که در تعاملات درونی سازمان و ارتباطات آن با محیط شکل می گیرد. به طور کلی، تعریف حقوقی فساد اداری به استفاده غیر قانونی از اختیارات اداری دولتی برای کسب نفع شخصی اشاره دارد. از نظر افکار عمومی، هر اقدام اداری که از دید مردم غیر اخلاقی یا مضر باشد نیز می تواند به عنوان فساد شناخته شود (۱۳).

انواع فساد اداری

در یک نگاه کلی موارد زیر می تواند به عنوان مصادیق فساد اداری لحاظ شود:

۱. ارتشاء و موارد مشابه: این نوع فساد شامل دریافت مبلغی غیرمنصفانه به عنوان رشوه یا هدیه از سوی کارکنان دولت است که در مقابل آن، خدمات یا تسهیلاتی غیرقانونی ارائه می شود.
۲. کلاهبرداری و اختلاس: این موارد به سوء استفاده از امانت های مالی و اسناد رسمی اطلاق می شود که شامل جعل اسناد و جابجایی غیرمجاز دارایی ها است.
۳. حیف و میل منابع: این نوع فساد به انحراف غیرموجه از منابع مالی و دارایی ها اشاره دارد، که می تواند شامل اختلاس و استفاده نادرست از وجوه عمومی باشد.
۴. مساعدت های بی مورد: در این مورد، کارکنان دولت به دریافت رشوه، قراردادهای حساس را افشا کرده یا پرداخت های غیرضروری انجام می دهند تا به اشخاص خاصی کمک کنند.
۵. استفاده از قدرت برای منافع شخصی: این نوع فساد به سوء استفاده از اختیارات دولتی اشاره دارد که کارکنان برای پیشبرد منافع خصوصی خود از آن بهره برداری می کنند.
۶. خویشاوندگرایی و تبعیض: این پدیده به نشان دادن رفتارهای غیرمنصفانه در انتخاب یا ارتقاء افراد بر اساس روابط خانوادگی یا نزدیکیان اشاره دارد، که به نفع خاصی تمام می شود.
۷. کم یا زیاد اظهار مالیات ها: این نوع فساد به تقلب در اظهار مالیات ها و عوارض اشاره می کند که بدین منظور انجام می گیرد تا به نفع شخصی خاصی تمام شود.
۸. قاچاق و فرار مالیاتی: این موارد شامل هر نوع فعالیت غیرقانونی در جلوگیری از پرداخت مالیات یا انتقال غیرمجاز کالاها به منظور دور زدن قوانین مالیاتی است.

نوع خاصی» بود. اگر شخصی صرفاً به این دلیل که راه خاصی را انتخاب می‌کند، درست است، به گفته کانت، اخلاقی عمل می‌کند. یک عمل اگر فقط با آموزه‌های اخلاقی یا قوانین اجتماعی مطابقت داشته باشد، اخلاقی نیست. اگر انگیزه بازیگری ریشه در انگیزه وظیفه داشته باشد، یک عمل اخلاقی است. اگر انگیزه دیگری در پس یک عمل وجود داشته باشد، در نظریات کانت نمی‌توان آن را اخلاقی دانست. اعمالی که خواسته‌ها یا خواسته‌های ما را برآورده می‌کند، مانند ارضای خود، اخلاقی نیستند، زیرا تمایل به ارضای منافع شخصی ما وجود دارد، نه یک وظیفه (۱۸).

اگرچه تعریف اصطلاحات «فساد» و «از نظر اخلاقی» می‌تواند دشوار باشد، اما با نگاه کردن به نمونه‌هایی از فساد و تعریف رفتار اخلاقی بر اساس نظریه‌های اخلاقی مانند دیدگاه امانوئل کانت می‌توان معنای پشت هر اصطلاح را درک کرد. اگر کشگر از روی وظیفه عمل کند و نه انگیزه‌ای که گناه را کاهش دهد یا منجر به ارضای خود شود، عمل وی از نظر اخلاقی مجاز است اما با توجه به اینکه افرادی که مرتکب فساد اداری می‌شوند منطبق با وظیفه خود عمل نکرده‌اند و منافع شخص خویش را بر منافع جامعه ترجیح داده‌اند رفتارشان از نظر اخلاقی غیر مجاز خواهد بود (۱۸). برخی از نظریه پردازان توضیح می‌دهند که فساد پیامدهای منفی زیادی بر جوامعی دارد که در ریشه کن کردن آن مشکل دارند. تئوری‌های زیادی وجود دارد که بر کاهش فساد تمرکز دارند، از جمله راهبردهای کنترل، خروج و صدا. استراتژی‌های خروج به دلیل تمرکز بر کاهش مقررات دولتی و

راهکارهای مبارزه با فساد اداری

برای مبارزه با فساد، روش‌های متنوعی ارائه شده که هر یک مبتنی بر رویکردهای نظری خاصی هستند. نکته کلیدی در این رویکردها، شناسایی سیاست‌های مناسب برای مقابله با فساد است. سیاست‌های ضدفساد را می‌توان به پنج دسته تقسیم کرد:

رویکرد کنترل اجرایی و قضائی: در این نوع رویکرد، فساد به عنوان یک پدیده نسبتاً ساده و عمدتاً رشوه‌خواری تلقی می‌شود و کارکنان دولتی و سیاست‌گذاران افرادی می‌باشند که به دنبال فرصتی برای ارتکاب فساد هستند. سیاست‌های ضدفساد در این رویکرد شامل تقویت و تدوین قوانین مؤثر قضائی (جنایی) و ایجاد نظام‌های کنترلی کارآمد در دولت است.

رویکرد دولت کوچک^۳: این رویکرد در برخی اصول رویکرد پیشین مشترک است. در حالی که رویکرد کنترل اجرایی و قضائی به دنبال کاهش فساد از طریق ابزارهای اجرایی و قانونی است، این رویکرد بر این باور است که خود دولت می‌تواند یکی از عوامل مشکل‌ساز باشد. طرفداران این دیدگاه سیاست‌های ضدفساد را شامل اقداماتی برای کاهش نقش دولت و تغییر قوانین می‌دانند.

رویکرد اقتصادی سیاسی^۴: در این رویکرد فرض بر این است که فساد ناشی از ناتوانی مدیران در نظارت مؤثر بر مرئوسین است. طرفداران این نظریه تنها بر اندازه دولت متمرکز نمی‌شوند، بلکه بر بازنگری و اصلاح

۹. استخدام و ترفیع غیرمنصفانه: این نوع فساد به عدم رعایت اصول شایسته‌سالاری در روند استخدام، ارتقاء و آموزش کارکنان اشاره دارد و منجر به بروز تبعیض‌های ناعادلانه می‌شود (۱۴).

ابعاد اخلاقی فساد اداری

از زمانی که جامعه اولین تلاش خود را برای مهار رفتار فاسد انجام داد، قوانین پیرامون فساد بر ملاحظات اخلاقی^{۱۰} متمرکز شده‌اند. همانطور که قوانین منع فساد نوشته شد، قانونگذاران بدون شک بر روی آنچه از نظر اخلاقی یا اخلاقی نادرست است تمرکز کردند تا مشخص کنند که چه نوع رفتاری فساد را تشکیل می‌دهد. در این مقاله، محققان اخلاق را رابطه با فساد بررسی می‌کنند و به دنبال توصیف شرایطی هستند که در آن فساد اخلاقی تلقی می‌شود (۱۵).

برای بررسی ابعاد اخلاقی فساد اداری و اینکه بدانیم آیا این فساد از نظر اخلاقی مجاز است یا خیر، ابتدا باید اصطلاحات «فساد» و «از نظر اخلاقی مجاز» را تعریف کرد. همانگونه که تا کنون بیان شد تعاریف متعددی از مفهوم فساد به طور کل و فساد اداری به شکل خاص ارائه شده و این نشان از آن دارد که اصطلاح فساد مبهم است و به راحتی قابل تعریف نیست. فساد بسته به اینکه آیا این اعمال در بخش عمومی یا خصوصی رخ می‌دهد، می‌تواند معانی مختلفی به خود بگیرد. فساد را می‌توان به عنوان اختلاس، کلاهبرداری، رشوه، خیانت، یا اعمالی که تضاد منافع^{۱۱} ایجاد می‌کند، در نظر گرفت. این اصطلاح نامشخص می‌تواند شامل انواع مختلفی از فساد از جمله فساد سیاسی، فساد بزرگ، فساد تولیدی، و فساد کوچک، در میان دیگران باشد. سایر نویسندگانی که به دنبال تعریف این اصطلاح هستند، کمتر از شصت عمل مختلف را شامل می‌شوند که به شکلی که ما امروز به آن فکر می‌کنیم، فساد را تشکیل می‌دهند. برای اهداف این مقاله، فساد هر عملی است که به دلیل این باور که یک مزیت ناعادلانه برای یک طرف نسبت به طرف دیگر ایجاد می‌کند، غیرقانونی تلقی می‌شود. به عنوان مثال، کلاهبرداری یا اختلاس را می‌توان فاسد دانست، زیرا طرف متقلب را در مزیت شخصی نسبت به طرف غیر متقلب قرار می‌دهد (۱۶).

تعریف اصطلاح «اخلاقی» می‌تواند به همان اندازه دشوار باشد. یک عمل اخلاقی عملی است که عموماً به عنوان عملی تلقی می‌شود که جامعه آن را «اشتباه» ندانسته است. طبق نظر مریام وبستر، اخلاق عبارت است از «رشته‌ای که با خوب و بد بودن سروکار دارد...» اخلاق اغلب به عنوان مطالعه اخلاق شناخته می‌شود - آنچه جامعه "درست" یا "رفتار مناسب" می‌داند. بنابراین، آنچه را که جامعه اخلاقی^{۱۲} می‌داند نیز می‌تواند اخلاقی تلقی شود. اما هدف و تمرکز این مقاله، تعریف رفتار اخلاقی بر اساس قوانین اخلاقی آشکار نیست. برای تعیین اخلاقی بودن چیزی، باید به فلسفه‌هایی که رفتار «خوب» یا «بد» را تعیین می‌کنند، نگاه کرد (۱۷).

امانوئل کانت، فیلسوف پروسی که اندکی پس از پایان قرن هجدهم درگذشت، اخلاق را با تمرکز بر قصد و نه پیامدهای اعمالی که در زندگی روزمره ما انجام می‌شود، تعریف کرد. تمرکز کانت بر انگیزه «از

برنامه‌ها برای افزایش شفافیت و پاسخگویی و حل مشکلات ناشی از روابط رئیس و مرئوس تأکید دارند. در این رویکرد، مقابله با فساد باید همراه با توجه به ثبات اقتصادی باشد.

راهبردهای چندبعدی رویکرد سیستم سالم: تحقیقاتی نشان می‌دهد که بسیاری از برنامه‌های ضدفساد به منظور اصلاح مدیریت مالی و دولتی طراحی شده‌اند. با این حال، از آنجا که ریشه‌های فساد اداری بسیار عمیق است، باید راهبردهایی چندجانبه برای مقابله با آن اتخاذ کرد. اهداف این رویکرد شامل افزایش ظرفیت دولت و بهبود مدیریت بخش دولتی، تقویت پاسخگویی سیاسی، توانمندسازی جامعه مدنی و ارتقاء رقابت اقتصادی است.

رویکرد مبتنی بر سلامت دولت^{۱۵}: رویکردهای بحث شده در نظام‌های ضدفساد معمولاً فرض می‌کنند که کارکنان دولت به طور ذاتی به دنبال منافع خود هستند؛ اما در رویکرد مبتنی بر سلامت، هدف ایجاد یک ساختار سالم در دولت است. بر اساس این فرض، کارکنان دولت می‌توانند به انگیزه‌های مثبتی برای رفتارهای سالم و انگیزه‌های منفی برای پرهیز از اقدامات مفسدانه دست یابند (۱۹).

حقوق کیفری و سیاست جنایی عراق در مبارزه با فساد اداری

در چهارچوب قانونی، نخستین شرکت بزرگ ضد فساد در عراق پس از تصویب کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل در سال‌های ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ تأسیس شد. در این راستا، عراق در سال ۲۰۱۰ اولین استراتژی ملی جامع برای مقابله با فساد (NACS ۲۰۱۴-۲۰۱۰) را به تصویب رساند که شامل تمامی وزارتخانه‌ها و نهادهای مستقل بود و از طرف برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP) مورد حمایت قرار گرفت (۲۰). این استراتژی منجر به اجرای مجموعه‌ای از اصلاحات شد، از جمله لغو ماده ۱۳۶ (ب) از قانون جزا که به وزیران این اجازه را می‌داد تا کارکنان خود را از پیگرد قانونی در زمینه جرایم فساد معاف کنند. این ماده به طور مکرر برای حمایت از متخلفان مورد استفاده قرار گرفته بود. عراق همچنین در پروژه‌های بین‌المللی، مانند ابتکار شفافیت در صنایع استخراجی، که در دسامبر ۲۰۱۲ به عضویت آن درآمد، مشارکت داشت. همچنین، این کشور در برنامه‌های مختلف سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه که بر روی حاکمیت و سرمایه‌گذاری با هدف توسعه تمرکز داشت، شرکت کرد (۲۱). مقامات عراقی اقداماتی را در راستای بازگرداندن دارایی‌های به سرقت رفته از رژیم بعث صورت دادند. در سال ۲۰۱۳، برنامه‌ای برای شکایت کیفری علیه شرکت‌های نفتی چندملیتی آغاز کردند که متهم به فریب و تقلب در برنامه نفت در برابر غذا شده بودند. قانون اساسی عراق به اشکال مختلف فساد، از جمله رشوه‌خواری در بخش دولتی (قانون ۱۱۱ سال ۱۹۶۹)، پولشویی (قانون شماره ۹۳ سال ۲۰۰۴) و اختلاس (مواد ۳۱۵، ۳۱۶ و ۳۲۰ قانون جزا) پرداخته و آن‌ها را جرم تلقی کرده است. همچنین، قانون شماره ۳۰ سال ۲۰۱۱ به موارد مربوط به اعلام دارایی‌های مقامات بلندپایه پرداخته و

ممانعت از اجرای عدالت را جرم اعلام کرده و بر ضرورت پاداش به افشاگران فساد تأکید نموده است. با این حال، چالش‌هایی از قبیل عدم وجود قوانین مناسب برای رسیدگی به رشوه‌خواری در بخش خصوصی و عدم حمایت کافی از شاهدان و افشاگران همچنان وجود دارد (۲۲). کمیسیون درست کاری در اوایل سال ۲۰۰۴ و به‌وسیله سازمان موقت اداری ائتلاف (CPA) و به استناد فرمان شماره (۵۵) این سازمان تأسیس گردید. این فرمان تصریح می‌کند که کمیسیون درست کاری به عنوان نهاد اصلی در زمینه مقابله با فساد در عراق عمل می‌کند. آخرین اصلاحات مربوط به فعالیت‌های این کمیسیون در قالب قانون فدرال شماره ۳۰ در سال ۲۰۱۱ انجام شده است. حیطه مسئولیت‌های این کمیسیون شامل بررسی پرونده‌های فساد و ارتقاء فرهنگ شفافیت، پاسخگویی و مسئولیت‌پذیری در هر دو بخش دولتی و خصوصی است. به علاوه، این کمیسیون وظیفه دارد پیش‌نویس قوانین مبارزه با فساد را تهیه کرده و استانداردهای اخلاقی را تدوین کند، همچنین بر افشای دارایی‌های مقامات دولتی نظارت داشته و آمار مرتبط با فساد و رشوه‌خواری را منتشر کند (۲۲).

کمیسیون درست کاری در راستای پیشگیری و مقابله با فساد، بر اساس قانون شماره ۳۰ مصوب ۲۰۱۱، بر شفافیت امور حکومتی در تمامی سطوح تأکید دارد. این نهاد از دامنه قانونی گسترده‌ای برخوردار است و در سه سال اخیر، توانسته است ۲۹ هزار پرونده را به دادگاه‌های تحقیق ارجاع دهد. از این تعداد، دادگاه‌های تحقیق در مورد نزدیک به هفت هزار پرونده متقاعد شده و آن‌ها را به دادگاه‌های مربوط به تخلفات و جنایات ارجاع داده‌اند. مجموع دارایی‌ها و وجوهی که تحت حفاظت قرار گرفته یا بازپس داده شده، به بیش از پنج تریلیون و دویست و پنجاه میلیارد دینار عراقی رسیده است. با این وجود، فساد هنوز در بسیاری از بخش‌های دولتی وجود دارد و ممکن است به مشکلات ساختاری که کمیسیون با آن‌ها مواجه است، مربوط باشد (۲۳). دیوان نظارت مالی یکی از نهادهای قدیمی و تأثیرگذار در جمهوری عراق است. قانون اساسی که این دیوان به آن استناد می‌کند، در طول زمان تغییر کرده و آخرین اصلاحات آن در سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۱۱ انجام شده که به قانون فدرال شماره ۳۱ مربوط می‌شود. این دیوان به عنوان یک مؤسسه مالی و اداری مستقل، گزارش‌های خود را به مجلس ارائه می‌دهد. با وجود چالش‌هایی مانند ناتوانی در انجام میزبانی، این نهاد همچنان از اعتبار قانونی بالایی برخوردار است. از جمله مسئولیت‌های این دیوان می‌توان به حفاظت از اموال عمومی، تضمین استفاده بهینه از این دارایی‌ها، ارتقاء کارایی مؤسسات، بازرسی اسناد حسابداری بخش‌های دولتی، و بهینه‌سازی استانداردهای حسابداری و مدیریتی به‌گونه‌ای که با استانداردهای بین‌المللی همخوانی داشته باشد، اشاره کرد. همچنین، دیوان موظف است تخلفات و نقض‌های احتمالی را به بازرسی کل یا کمیسیون درستکاری سوابق کند (۲۳).

دفاتر بازرسان کل در سال ۲۰۰۴ و طبق دستورالعمل شماره (۵۷) که از سوی دولت موقت صادر شده بود، تأسیس شد و به این ترتیب موجب ورود یک رویکرد مدرن در ساختار نهادی عراق گردید. استخدام

می‌گذارد. یکی از چالش‌های اساسی، نبود قوانین جامع برای رسیدگی به فساد در بخش خصوصی است. در حالی که قانون شماره ۳۰ سال ۲۰۱۱ به شفافیت و افشای دارایی‌ها در بخش دولتی پرداخته، اما مقررات کافی برای مقابله با فساد و رشوه‌خواری در بخش خصوصی وجود ندارد. همچنین، نقش محدود کمیسیون درستکاری در نظارت بر دستگاه قضایی یکی دیگر از مسائل قابل توجه است. این کمیسیون که بر اساس فرمان شماره ۵۵ و قانون شماره ۳۰ سال ۲۰۱۱ تأسیس شده، تنها به فساد در بخش‌های اجرایی و مقننه رسیدگی می‌کند و نظارت بر قضات از حوزه مسئولیت آن خارج است. این محدودیت می‌تواند مانع جدی در روند عدالت باشد (۷).

در بحث تحقیقات نیز، وابستگی به اجازه قضات برای اقداماتی نظیر شوند مکالمات، موجب تأخیر در روند تحقیقات می‌شود که این مسئله نیازمند اصلاحات قانونی است. کمبود نیروی انسانی در نهادهای نظارتی، از جمله کمیسیون درستکاری، چالش دیگری است که با وجود ۴۸۲ بازرس، باعث کاهش کارایی این نهاد در نظارت بر پرونده‌های فساد شده است. فساد ساختاری در دستگاه قضایی نیز یکی از مشکلات عمده است. تأخیر عمدی در رسیدگی به پرونده‌ها و معاملات پشت پرده از طریق رشوه‌خواری، نشان می‌دهد که سیستم قضایی عراق نیازمند اصلاحات جدی برای افزایش شفافیت و کاهش فساد است.

ناتوانی دیوان نظارت مالی در انجام ممیزی‌های کامل نیز به دلیل کمبود منابع و نیروی انسانی، چالشی جدی است که موجب می‌شود بسیاری از تخلفات مالی به درستی شناسایی و پیگیری نشوند. علاوه بر این، ضعف حمایت از افشاگران و شاهدان فساد، مانع از گزارش‌دهی بسیاری از موارد فساد شده است. با وجود تأکید قانون شماره ۳۰ سال ۲۰۱۱ بر حمایت از افشاگران، این حمایت‌ها در عمل ناکافی هستند. کمیسیون عالی مبارزه با فساد نیز که در سال ۲۰۰۸ تأسیس شد، با محدودیت‌های قانونی و اجرایی مواجه است و برای تقویت نقش آن در هماهنگی بین نهادهای مختلف نیاز به اصلاحات جدی است. به‌طور کلی، برای بهبود سیاست جنایی تقنینی عراق در زمینه مبارزه با فساد اداری، نیاز به اصلاحات قانونی، افزایش نیروی انسانی، تقویت حمایت از افشاگران، و بهبود فرآیندهای قضایی و نظارتی وجود دارد.

حقوق کیفری و سیاست جنایی ایران در مبارزه با فساد اداری

۱ - قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی

این قانون نیز جزء قوانین مهم و پیشرفته در بحث پیشگیری از مفاسد اداری است که می‌توان به آن اشاره کرد فرهنگستان زبان و ادب فارسی واژه درصدانه را معادل پورسانت قرار داده و اعلام کرده است. به هر حال پورسانت با درصدانه عبارت است از مال یا چیز با ارزشی که مأموران و کارمندان خرید دولت در اجرای معاملات دولتی از فروشندگان کالا در داخل یا خارج کشور که معمولاً به صورت درصد

بازرسان کل به سبک آمریکایی و درون هر یک از وزارتخانه‌های عراقی صورت می‌گیرد تا نظارت داخلی و مستقلی برقرار شود. این بازرسان همچنین بازدیدهایی را از فرآیندهای بررسی حساب‌ها و ارزیابی عملکرد انجام می‌دهند تا سطح پاسخگویی و درستی را افزایش داده و از بروز اختلاس، کلاهبرداری، هدر رفت اموال عمومی و دیگر تخلفات جلوگیری کنند، که این خود نقشی حیاتی در مقابله با فساد دارد. بازرسان کل مجاز به ارجاع پرونده‌های مختلف برای تحقیقات بیشتر و پیگرد قانونی به مقامات انتظامی هستند. با این حال، ایده‌ی فعالیت این بازرسان به سادگی از طرف وزارتخانه‌های عراق پذیرفته نشد و وزارتخانه‌ها با چالش‌های مالی، منابع و آموزش مواجه بودند که بر کارایی آن‌ها تأثیر منفی گذاشت. اخیراً تلاش‌هایی برای انحلال دفاتر بازرسان کل در سال ۲۰۱۲ صورت گرفت، هرچند این تلاش‌ها بعداً تنها شامل انحلال دفاتر برخی از آن‌ها شد (۱).

کمیته عالی مبارزه با فساد در سال ۲۰۰۸ ایجاد شد. این کمیته نقش مهمی در هماهنگی و تنظیم چارچوب‌های مربوط به مبارزه با فساد، تبادل اطلاعات و نظارت بر استراتژی ملی مبارزه با فساد دارد. ریاست این کمیته بر عهده دبیرکل شورای وزیران است و اعضای آن شامل نمایندگان از کمیسیون اصلاحات شورای عالی حسابرسی مالی و بازرسان کل می‌باشند. همچنین، کمیته پارلمانی وظیفه رسیدگی به مسائل فساد را برعهده دارد و ابزارهای رصد و نظارت را برای کمیته‌های مختلف در مبارزه با فساد فراهم می‌کند.

دادگستری عراق با برخی تعویق‌های عمدی در رسیدگی به مشکلات خاص روبرو است، که این موضوع ناشی از باج‌خواهی از افرادی است که با این پرونده‌ها مرتبط هستند یا معامله بر سر بسته شدن پرونده‌هایشان و آزادی از زندان به شمار می‌رود. به همین دلیل، برای ثبت و پیگیری دعاوی حقوقی، ضروری است که به بایگانی کلیه احکام صادر شده توجه شود و آن‌ها به صورت مدرن در دسترس عموم قرار گیرند. به احتمال زیاد، این اقدامات در سیستم دادگاه فرجام خواهی فدرال آغاز شده‌اند و این امکان وجود دارد که احکام صادره از این دادگاه به صورت الکترونیکی قابل استعلام باشند. علاوه بر این، لازم است که نحوه رسیدگی به هر نوع مسئله حقوقی و مدت زمان لازم برای آن به وضوح اعلام شود. تجربیات بین‌المللی نشان می‌دهد که تشکیل یک شورای نظارت داوطلبانه در هر دادگاه، متشکل از وکلا، شخصیت‌های برجسته و دانشگاهیان، اهمیت زیادی دارد و هدف آن تقویت نظارت از طریق ارائه گزارش‌هایی درباره عملکرد آن دادگاه است (۱۱).

سیاست جنایی تقنینی عراق در قبال فساد اداری با وجود پیشرفت‌های قانونی مهم، با چالش‌های ساختاری و قانونی جدی مواجه است. برای افزایش کارایی این سیاست، نیاز به اصلاحات قانونی و ساختاری در نهادهای نظارتی، افزایش نیروی انسانی، تقویت حمایت از افشاگران و شاهدان، و اصلاح فرآیندهای قضایی و نظارتی وجود دارد. سیاست جنایی تقنینی عراق در قبال فساد اداری با چالش‌های متعددی مواجه است که به‌صورت ساختاری و قانونی بر روند مبارزه با فساد تأثیر

معینی از مبلغ کالا می باشد به نفع خود یا شخص مورد نظر اخذ می کنند.

طبق اصل ۴۹ قانون اساسی دولت موظف است ثروتهای ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار سوء استفاده از مقاطعه کاریها و معاملات دولتی و سایر موارد نامشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند..... روشن است که اخذ پورسانت نیز از مصادیق سوء استفاده از معاملات دولتی و کسب مال به طریق غیر مشروع است. بنابراین می توان گفت اولین مبنای حقوقی حرمت و جرم بودن اخذ پورسانت قانون اساسی جمهوری اسلامی است و بر همین اساس قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی مبنای قانونی این جرم می باشد(۵).

۲ - قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل دولتی

یکی دیگر از قوانینی که به جرم انگاری فساد اداری پرداخته و مهمترین مصداق فساد اداری در آن تصدی بیش از یک شغل دولتی است قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل دولتی می باشد. باید گفت که مبنای حقوقی قانون فوق الذکر در واقع اصل ۱۴۱ قانون اساسی کشورمان میباشد همانطوری که در بررسی قانون اساسی گفتیم این قانون مقرر کرده است که رئیس جمهوری معاونان رئیس جمهور وزیران و کارمندان دولت نمیتوانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند در واقع یکی از مهمترین و مترقی ترین اصول قانون اساسی این اصل می باشد که اشاره به ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل برای کارمندان دولت دارد فلذا در اجرای این اصل قانون مذکور تصویب گردید و قانونگذار به منظور جلوگیری از فساد اداری و مالی و منع دریافتهای متعدد از منابع دولتی مستخدمین را در تمام سطوح از تصدی بیش از یک شغل دولتی ممنوع نموده است(۴).

۳- آئین نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه در دستگاه های اجرایی

هیئت دولت به استناد اصل ۱۳۸ قانون اساسی و ماده ۲۷ قانون رسیدگی به تخلفات اداری و به منظور تأمین اجرای وظایفی که دستگاههای اجرایی به موجب قوانین برای پیشگیری و مبارزه با فساد در نظام اداری بر عهده دارند و همچنین تکمیل آئین نامه اجرایی قانون رسیدگی به تخلفات اداری و پیشبینی ساز و کار اداری مناسب برای تسهیل خدمات رسانی به مردم آئین نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه در دستگاههای اجرایی را به عنوان یکی دیگر از مقرراتی که در زمینه فساد اداری پیش بینی شده است تصویب نمود.

فصل اول این آئین نامه به بررسی مصادیق رشوه پرداخته است بر این اساس ماده یک مقرر می دارد کارکنان و مسئولان دستگاههای اجرایی که مطابق بندهای ذیل مبادرت به اخذ وجه و یا مال نمایند یا سند پرداخت وجه یا تسلیم مالی را دریافت کنند یا موجبات جلب موافقت و مذاکره و یا وصول و ایصال مال یا سند پرداخت وجه را فراهم نمایند یا توجه به بند هفده ماده هشت قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۲ پرونده آنان به هیئتهای رسیدگی به تخلفات اداری برای اعمال مجازات مناسب ارجاع خواهد شد(۱۹).

۴- قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد

لایحه ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد در سال ۱۳۸۷ توسط مجلس شورای اسلامی جهت اجرای آزمایشی به تصویب رسید که به دلیل عودت شورای نگهبان با اصلاح و تأیید مجمع تشخیص مصلحت نظام شکل قانونی به خود گرفت این لایحه شامل سه فصل و ۳۵ ماده باشد که در زمینه جلوگیری از فساد اداری نقش به سزایی دارد (۲۴).

۵- قانون مدیریت خدمات کشوری

در اسناد راهبردی و قوانین و مقررات ضد فساد ایران که طی چند سال اخیر به تصویب رسیده موضوعات مربوط به اصلاح سیستمهای استخدامی و اصول حاکم بر رفتار کارکنان دولتی یکی از مراکز ثقل تدابیر پیشگیرانه نسبت به فساد محسوب می شود که بخشی از این راهکارها در قانون مدیریت خدمات کشوری به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است. از جمله در فصل سوم این قانون تحت عنوان حقوق «مردم به منشور اخلاقی کارکنان دولت و نحوه رعایت آن پرداخته است در فصل هشتم قانون تحت عنوان انتصاب و ارتقاء شغلی با تأکید بر استقرار نظام شایسته سالاری در دستگاههای دولتی مکانیزم های مختلفی را برای تحقق این امر پیش بینی نموده است در فصل نهم نیز به توانمند سازی کارمندان و گسترش آموزش کارکنان و در فصل دهم نظام حقوق و مزایا بر اساس کارایی و ارزشیابی عملکرد کارکنان تحت عنوان حقوق و مزایا مورد توجه قرار گرفته است(۲۵).

سیاست جنایی تقنینی ایران در مقابله با فساد اداری، با وجود تصویب قوانین متعدد، همچنان با چالش های گوناگونی مواجه است. این چالش ها عمدتاً به ضعف های اجرایی، تناقض های قانونی، و ناکافی بودن برخی مقررات بازمی گردد که در ادامه به تفکیک هر قانون بررسی می شوند:

قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی قانون، گرچه تلاشی مهم برای مقابله با فساد در معاملات بین المللی محسوب می شود، اما یکی از چالش های اصلی آن عدم شفافیت و ضعف در نظارت بر معاملات خارجی است. بسیاری از پرونده های مربوط به فساد در این حوزه ناشی از عدم وجود یک سیستم کارآمد برای ردیابی دقیق تراکنش های مالی است. همچنین، با توجه به بین المللی بودن این معاملات، قوانین داخلی به تنهایی توانایی مقابله با پیچیدگی های ناشی از روابط بین المللی اقتصادی را ندارند. بنابراین، ضعف در هماهنگی با نهادهای بین المللی نیز مانعی در اجرای مؤثر این قانون است.

در زمینه قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل دولتی که به منظور جلوگیری از تمرکز قدرت و سوءاستفاده های مالی تدوین شده، با چالش هایی در نظارت و اجرای دقیق مواجه است. برخی از مقامات به طور غیررسمی و با استفاده از جایگاه های مختلف خود در بخش های دولتی و خصوصی از این قانون تخطی می کنند. همچنین، به دلیل ضعف در نظارت بر میزان تصدی مشاغل، گاهی کارمندان و مقامات دولتی از طریق افراد نزدیک خود به مدیریت چندین شرکت یا مؤسسه دولتی مشغول هستند. این موضوع علاوه بر تضاد منافع، مشکلات

نهادهی و نهادینه شدن فرهنگ اجتماعی فاسد ناشی می‌شود. این مسائل نشان‌دهنده آن است که وجود قوانین به‌تنهایی کافی نیست و نیاز به اصلاحات اساسی در سطح ساختارهای قانونی و اجرایی، تقویت نهادهای نظارتی و قضایی، و تغییر فرهنگ اداری احساس می‌شود. علاوه بر این، همکاری‌های بین‌المللی از طریق تبادل اطلاعات و تجربیات می‌تواند به کاهش فساد و بهبود عملکرد اجرایی در هر دو کشور کمک کند.

۱. فساد اداری معضل جهانی است و حتی جوامع پیشرفته نیز از پیامدهای آن در امان نیستند؛ هیچ کشوری نمی‌تواند کاملاً از این آسیب مصون بماند.

۲. فساد اداری نه تنها اصول عدالت را تضعیف می‌کند بلکه به ساختارهای حکمرانی آسیب زده و خسارات قابل توجهی به توسعه اقتصادی و اجتماعی وارد می‌آورد.

۳. اگرچه فساد اداری پدیده‌ای گسترده و تاریخی است، این بدان معنا نیست که باید در برابر آن تسلیم شد. راهکارها و سیاست‌های مؤثری برای مقابله با آن وجود دارد که در صورت اجرا می‌توانند به کاهش فساد کمک کنند.

دولت‌ها در عراق و ایران باید از تمامی ابزارهای موجود برای مبارزه با فساد اداری بهره‌برند. یکی از مهم‌ترین این ابزارها، قانون‌گذاری مناسب است؛ قوانینی که هم جنبه پیشگیرانه داشته و هم برای مجرمان بازدارنده باشند. اجرای مؤثر این قوانین توسط نهادهای اجرایی از اهمیت بالایی برخوردار است. با این حال، ضعف‌های قانونی و ابهامات موجود می‌تواند مشکلات زیادی برای سیستم اداری و مردم ایجاد کند. در هر دو کشور، بسیاری از قوانین به دلیل شفاف نبودن و ابهام، گاه مشکلات اجتماعی و اداری ایجاد می‌کنند.

در ایران، با وجود تصویب قوانین متعدد از سال ۱۳۱۰ برای مقابله با فساد اداری، مشکل اصلی در ناکارآمدی و ابهام قوانین و عدم اجرای مؤثر آن‌هاست. تجربه کشورهای دیگر و پذیرش کنوانسیون‌های بین‌المللی، نظیر کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد، نشان می‌دهد که برای دستیابی به نتایج مطلوب، قوانین باید به‌درستی اجرا شده و تحت نظارت دقیق قرار گیرند. در عراق نیز، چالش‌های مشابهی در زمینه فساد اداری وجود دارد که به ضعف در اجرای قوانین و فساد ساختاری برمی‌گردد. نیاز به اصلاحات قانونی و تقویت نهادهای نظارتی برای مقابله با فساد در این کشور محسوس است. همکاری‌های بین‌المللی و استفاده از تجربیات سایر کشورها می‌تواند به بهبود عملکرد قانونی و کاهش فساد در عراق کمک کند.

در نهایت، مقابله با فساد اداری در هر دو کشور نیازمند اصلاحات ساختاری در حکمرانی است. حکمرانی خوب که بر تعادل میان دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی تأکید دارد، می‌تواند به کاهش فساد کمک کند. معیارهای مرتبط با کاهش فساد باید با اصلاحات ساختاری دولت هماهنگ باشند تا فرآیند مدیریت امور عمومی شفاف‌تر و پاسخگوتر شود.

جدی در اجرای این قانون ایجاد کرده و نیاز به بازنگری در سیستم نظارتی آن دارد.

از طرفی دیگر آیین‌نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه در دستگاه‌های اجرایی علی‌رغم تعریف شفاف از رشوه و مجازات‌های مرتبط، در عمل با مشکل عدم هماهنگی میان دستگاه‌های اجرایی روبه‌روست. یکی از بزرگ‌ترین چالش‌ها در این زمینه، فقدان فرهنگ شفافیت در بسیاری از نهادهاست که باعث می‌شود فرآیند شناسایی و مقابله با رشوه به کندی پیش رود. از سوی دیگر، مجازات‌های در نظر گرفته شده در آیین‌نامه، به تنهایی نتوانسته‌اند جنبه بازدارندگی کافی را ایجاد کنند. ضعف در ارائه گزارش‌های دقیق و به‌موقع نیز از دیگر موانع اجرایی است که اجرای مؤثر این آیین‌نامه را با مشکل مواجه کرده است (۲۵).

قانون ارتقاء سلامت نظام اداری و مقابله با فساد یکی از گسترده‌ترین تلاش‌های قانونی برای مقابله با فساد است، اما چالش اصلی آن، نبود یک نهاد مستقل و قدرتمند برای نظارت و ارزیابی دقیق عملکرد نهادهای دولتی است. در بسیاری از موارد، نظارت‌های داخلی ناکافی بوده و به دلیل ضعف در شفافیت و پاسخگویی، فساد به سادگی مخفی می‌ماند. همچنین، نبود ضمانت اجرایی قوی و بازدارنده برای مقامات ارشد دولتی، که در بسیاری از موارد تحت حمایت شبکه‌های قدرت قرار دارند، موجب شده است که اجرای این قانون به نتیجه مطلوب نرسد.

در نهایت قانون مدیریت خدمات کشوری با هدف بهبود ساختار اداری و پیشگیری از فساد، با تأکید بر شایسته‌سالاری و آموزش کارکنان تدوین شده است. با این حال، چالش‌های جدی در اجرای آن وجود دارد. در بسیاری از سازمان‌ها، معیارهای انتصاب و ارتقاء شغلی بیشتر مبتنی بر روابط و نفوذ افراد است تا شایستگی. نبود ارزیابی‌های دقیق از عملکرد کارمندان و ضعف در آموزش‌های مستمر نیز از موانع اصلی در تحقق اهداف این قانون به شمار می‌روند. علاوه بر این، ساختار بوروکراتیک و پیچیده دستگاه‌های دولتی، امکان نظارت دقیق بر اجرای سیاست‌های ضدفساد را دشوار کرده است.

به‌طور کلی، ضعف‌های اجرایی، نبود نظارت کافی و هماهنگی میان نهادهای مختلف، عدم شفافیت در برخی فرآیندهای اداری، و تأثیر شبکه‌های قدرت و نفوذ سیاسی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی سیاست جنایی تقنینی ایران در مقابله با فساد اداری محسوب می‌شوند.

نتیجه‌گیری

اگرچه تعریف اصطلاحات «فساد» و «از نظر اخلاقی» می‌تواند دشوار باشد، اما با نگاه کردن به نمونه‌هایی از فساد و تعریف رفتار اخلاقی بر اساس نظریه‌های اخلاقی مانند دیدگاه امانوئل کانت می‌توان معنای پشت هر اصطلاح را درک کرد. بر اساس دیدگاه وظیفه‌گرایی کانتی با توجه به اینکه افرادی که مرتکب فساد اداری می‌شوند منطبق با وظیفه خود عمل نکرده‌اند و منافع شخص خویش را بر منافع جامعه ترجیح داده‌اند رفتارشان از نظر اخلاقی غیر مجاز خواهد بود.

چالش‌های سیاست جنایی تقنینی در عراق و ایران در مواجهه با فساد اداری به‌طور عمده از ضعف در اجرای قوانین، تناقضات قانونی، فساد

ملاحظه های اخلاقی

در این پژوهش مروری با معرفی منابع مورد استفاده، اصل اخلاق امانت داری علمی رعایت و حق معنوی مولفین آثار محترم شمرده شده است.

واژه نامه

1. Administrative corruption	فساد اداری
2. Political system	نظام های سیاسی
3. Economic crimes	جرایم اقتصادی
4. Civil society participation	مشارکت جامعه مدنی
5. Bribery	رشوه خوری

6. Embracement	اختلاس
7. Collusion	تبانی
8. Transparency	شفافیت
9. Administrative system	نظام اداری
10. Ethical consideration	ملاحظات اخلاقی
11. Conflict of interest	تضاد منافع
12. Ethical society	جامعه اخلاقی
13. Micro-government approach	رویکرد دولت کوچک
14. Political economy approach	رویکرد اقتصادی سیاسی
15. Health based government approach	رویکرد مبتنی بر سلامت دولت

References

- Darwish S. Iraq's administrative and financial corruption: a perspective. *Open Journal of Business and Management*, 2023; 11(6): 2775-2788. Doi: [10.4236/ojbm.2023.116151](https://doi.org/10.4236/ojbm.2023.116151)
- Al-Awsi R M R R, Tabatabai S A. The role of transparency in preventing administrative corruption in Iraq and Egypt. *World Bulletin of Management and Law*, 2023; 18: 118-127.
- Lytvyn N A, Artemenko O V, Kovalova S S, Kobets M P, Kashtan E V. (2023). Administrative and legal mechanisms for combating corruption. *Journal of financial crime*, 2023; 30(1): 154-166. Doi: [10.1108/JFC-11-2021-0241](https://doi.org/10.1108/JFC-11-2021-0241)
- Masoumi S F, Hekmati M. Organizational transparency on preventing administrative-financial corruption (case study of Hamedan Municipality). *Scientific Journal of New Research Approaches to Management and Accounting*, 2014; 8 (28): 2383-2397.
- Taheri M, Rostami V, Marandi E. Investigating the effect of legal components on preventing employee financial corruption. *Studies on Protection and Security*, 2022; 17(4): 95-130.
- Nazarinejad M R, Esfandiarfar K. A comparative study of international convention against financial corruption and the act of health promotion of administrative and fighting against corruption. *Criminal Law Research*, 2016; 7(1): 191-215.
- shourvazi M, Akrami R, Najafi S. Criminal policy of Iran and Iraq against the embezzlement. *Comparative Studies on Islamic Countries Law*, 2023; 1(2): 55-77. doi: [10.22034/lcs.2023.555103.1009](https://doi.org/10.22034/lcs.2023.555103.1009)
- Ibtihal M D. Administrative corruption and its political and economic effects with special reference to the Iraqi experience in corruption. *Journal of International Studies*, 2011; 48: 61-86.
- Abbas A A. Prevent administrative and financial corruption behaviors by activating the functions of the organizational immunity system. *Journal of Economics and Administrative Sciences*, 2019; 25(116): 262-289.
- Weißmüller KS, Zuber A. Understanding the micro-foundations of administrative corruption in the public sector: Findings from a systematic literature review. *Public Administration Review*, 2023; 83(6): 1704-1726. Doi: <https://doi.org/10.1111/puar.13699>
- Matar DO. The role of forensic accounting strategies in reducing financial and administrative corruption cases. *American Academic & Scholarly Research Journal*, 2023; 14(3): 48-61.
- Androniceanu A, Georgescu I, Kinnunen J. Public administration digitalization and corruption in the EU member states. A comparative and correlative research analysis. *Transylvanian Review of Administrative Sciences*, 2022; 18(65): 5-22.
- Ibrahim M A, Al-Haidari W H S. The effectiveness of internal audit process and team in detecting the financial and administrative corruption in the Iraqi public sector. *International Journal of Economics and Finance Studies*, 2022; 14(03): 211-226. Doi: [10.34109/ijefs.20220070](https://doi.org/10.34109/ijefs.20220070)
- Montazeri Z. Strategies to fight corruption from the perspective of a jurisprudential point. *Comparative Criminal Jurisprudence*, 2022; 2(2): 139-150. doi: www.dx.doi.org/10.22034/jccj.2023.383590.1182
- Safaei Shakib A, Sarshar S, Rostami R. Analysis of the relationship between ethical strategies and ethical environment on reducing administrative corruption: the mediating role of ethical piety. *Ethics in Science and Technology* 2023; 18 (1): 69-77. Dor: [10.1001.1.22517634.1402.18.1.10.7](https://doi.org/10.1001.1.22517634.1402.18.1.10.7)
- Montazeri M, Shool A. Effort for reducing administrative corruption as an ethical necessity: explaining the effect of employees commitment. *Ethics in Science and Technology* 2020; 14 (4): 148-154. Dor: [10.1001.1.22517634.1398.14.4.20.5](https://doi.org/10.1001.1.22517634.1398.14.4.20.5)
- MoeiniKia M, Gharibzadeh R, Kazemi S, Gharibzadeh S. Analyzing the relationship between spirituality in the workplace and corruption; mediating role of professional ethics . *Ethics in Science and Technology* 2019; 14 (2): 92-98. Dor: [10.1001.1.22517634.1398.14.2.12.3](https://doi.org/10.1001.1.22517634.1398.14.2.12.3)
- Zareh Neyestanak M, Taheri Attar G, Habibi S, Naeini MA. The relationship between ethical leadership with administrative corruption: the mediating role of organizational justice. *Ethics in Science and Technology* 2018; 13 (3): 131-137. Dor: [10.1001.1.22517634.1397.13.3.18.4](https://doi.org/10.1001.1.22517634.1397.13.3.18.4)
- Alvani SM, Zarandi S, Arabsorkhi A. Indicator of national anticorruption strategy of I.R.IRAN. *Journal of Public Administration*, 2010; 2(4). Dor: [10.1001.1.20085877.1389.2.4.1.9](https://doi.org/10.1001.1.20085877.1389.2.4.1.9)
- Johar Mohammad M, Rouhi E, Farkish H. Fighting against administrative corruption in the Kurdistan Region of Iraq from the perspective of good governance. *World*

- Politics, 2023; 12(3): 247-274. doi: [10.22124/wp.2024.27842.3362](https://doi.org/10.22124/wp.2024.27842.3362)
22. Al-Mutairi T, Morsi H. Administrative and financial corruption and efforts made to combat it.. Journal of Reading and Knowledge , 2024; 24(274): 45-90. Doi: [10.21608/mrk.2024.373183](https://doi.org/10.21608/mrk.2024.373183)
23. Biadr Parchin Olya M, Abd al-Muhsin A S. Legal mechanisms to achieve transparency in preventing administrative corruption in Iraq and Iran. Comparative Legal Studies, 2024; 1(2): 413-450. doi: [10.22034/cls.2024.423656.1052](https://doi.org/10.22034/cls.2024.423656.1052)
24. Marzouk A H. Obstacles to combating administrative and financial corruption. Nasaq, 2023; 37(3): 1013-1036.
25. Khalaj Masoumi A, Doroudian M, Kheiri I. Prevention of corruption and its impact on administrative health in Iran. The Islamic Revolution Approach, 2023; 17(63): 47-66.
26. Bidar Z, Sheibani A. Civil service management law: Critical evaluation of the goals of passing the law. Majlis and Rahbord, 2023; 30(116): 45-72. doi: [10.22034/mr.2022.5219.4992](https://doi.org/10.22034/mr.2022.5219.4992)